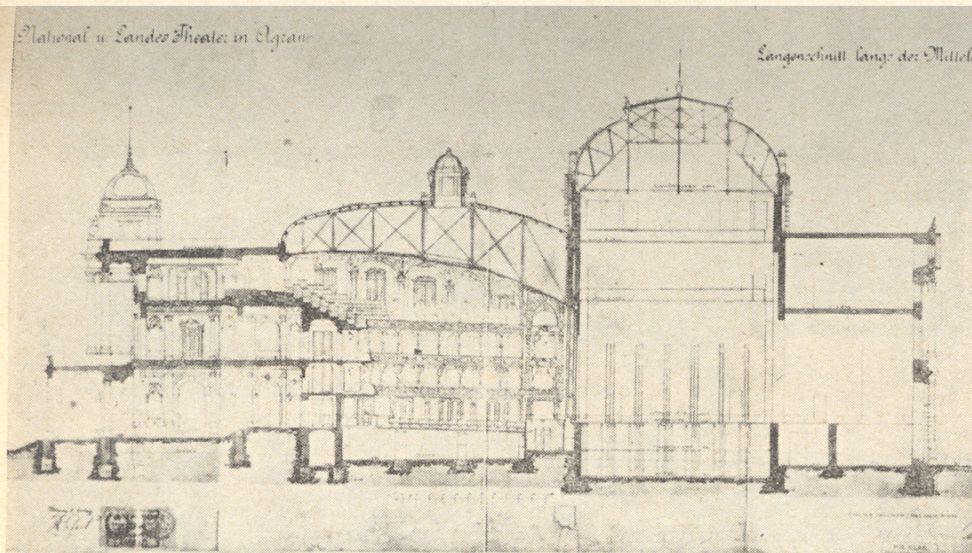
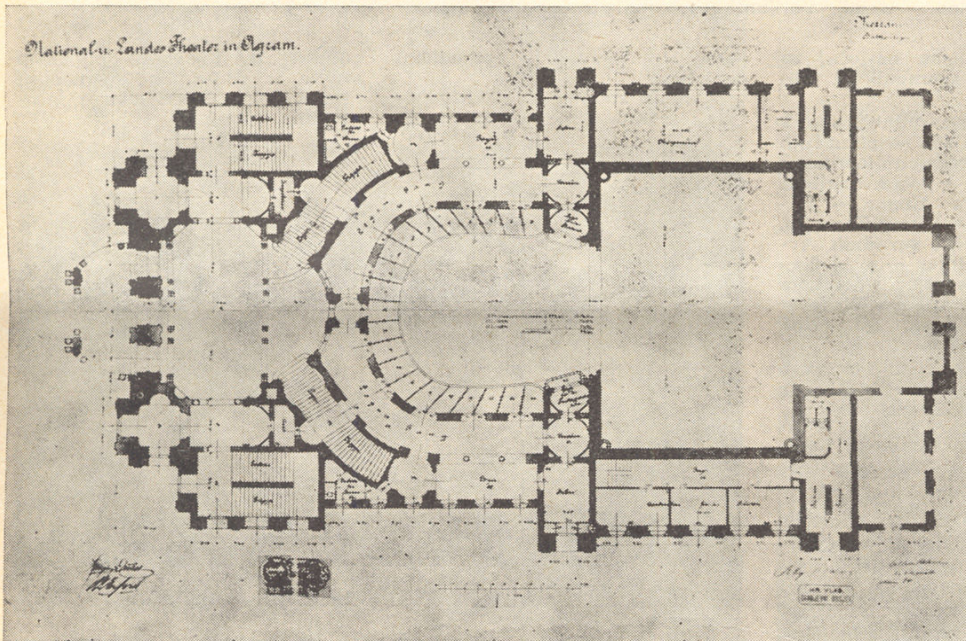

PROJEKTI ZA ZGRADU HRVATSKOG NARODNOG KAZALIŠTA U ZAGREBU

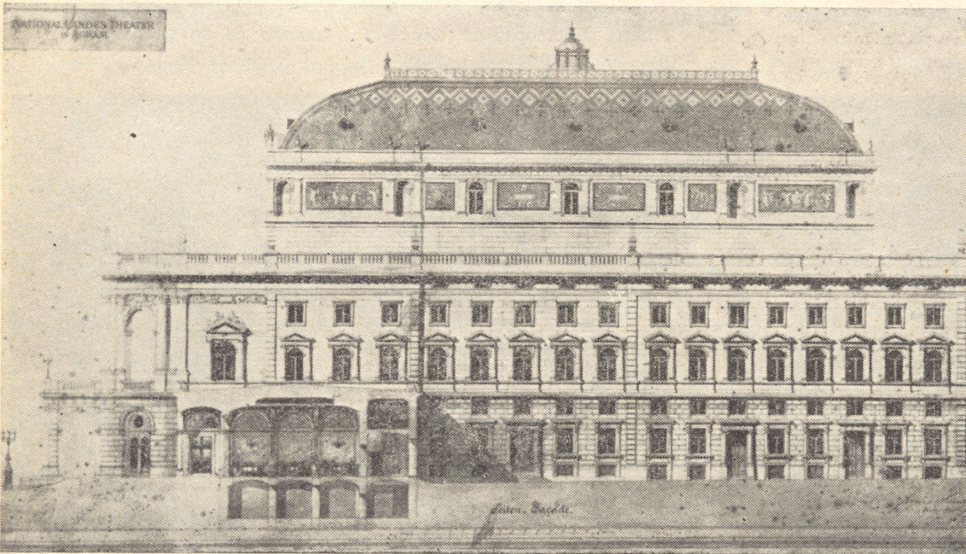
IZLOŽBA U MUZEJU GRADA ZAGREBA 20. III – 5. IV 1967.

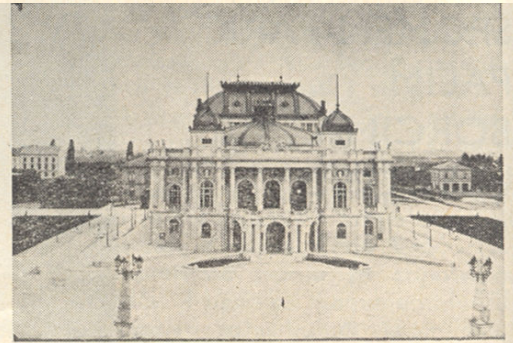
Izvedbeni nacrt iz godine 1894 – uzdužni presjek

Izvedbeni nacrt iz godine 1894 – mezanin

Projekt iz 1881. – bočno pročelje

Zgrada Hrvatskog narodnog kazališta neposredno nakon izgradnje

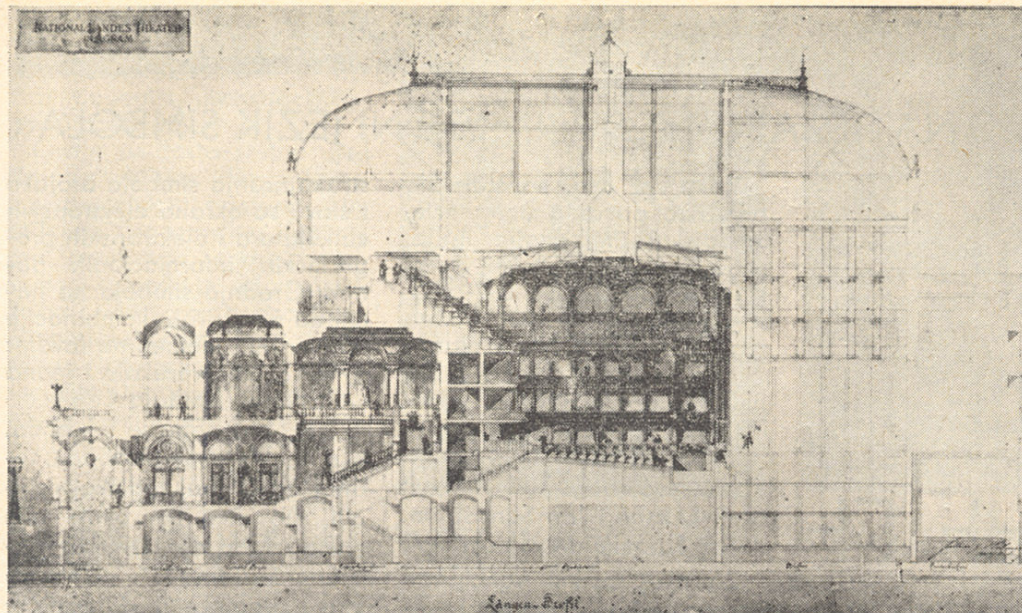
Ovom izložbom Muzej grada Zagreba želi sudjelovati u općoj akciji oko renoviranja i adaptacije Hrvatskog narodnog kazališta, pa javnosti prezentira projekte izrađene za zgradu kazališta iz godine 1881. i 1894.

Već početkom osmog decenija 19. stoljeća postalo je staro kazalište na Markovu trgu tijesno i trošno, te se javlja potreba za izgradnjom novog i većeg kazališta u već formiranom i prilično izgrađenom Donjem gradu.

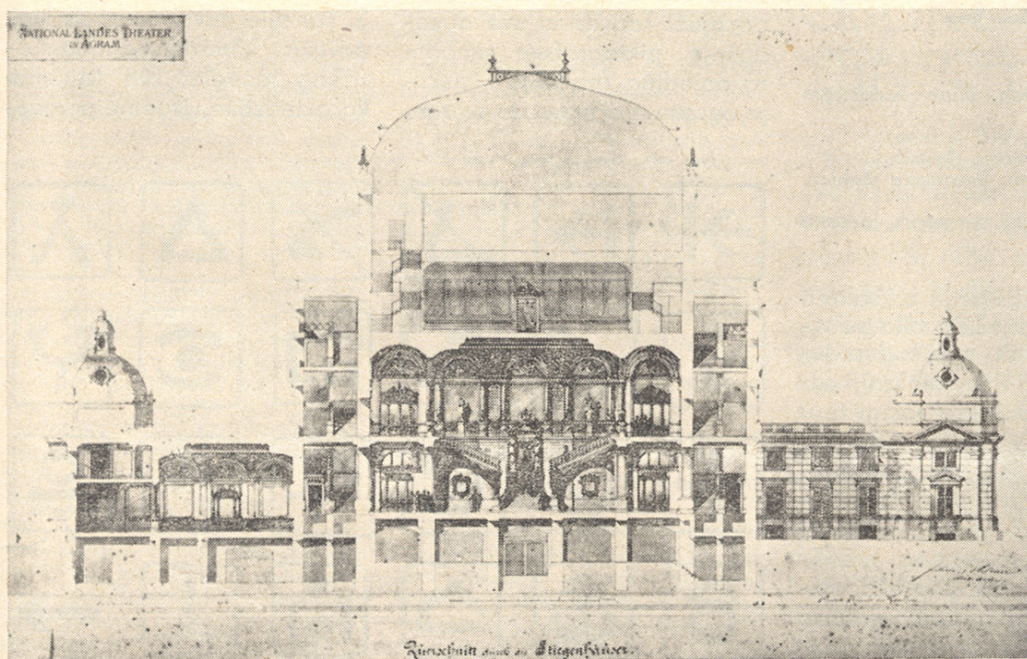
Prvi poticaj za gradnju novog kazališta dan je oporukom baruna Eduarda Jelačića-Bužimskog 1871. g., koji poklanja kazalištu zemljište na početku Ilice. S tim u vezi vladin savjetnik Mirko Halper piše banu Ivanu Mažuraniću predstavku o potrebi gradnje novog kazališta i preporuča projektanta Hermanna Helmera iz Beča. Malo zatim imenuje se kazališni odbor za gradnju novog kazališta, izdaje se proglas o sabiranju dobrovoljnih priloga i konačno 19. III 1881. kazališni odbor zaključuje da se izrada projekta za novo kazalište povjeri bečkim arhitektima Fellneru i Helmeru. Iste godine potvrđuje Franjo Josip i »Zakon o građenju novog zemaljskog kazališta u Zagrebu«. Prije nego što je zakon prihvaćen u Saboru, tvrtka Fellner & Helmer izradila je projekt koji je bio javno izložen i u dnevnoj štampi povoljno ocijenjen. Taj projekt je veoma reprezentativno opremljen, iscrtan tušem i koloriran, a sastoji se od 14 listova.

Lokacija na početku Ilice s južne strane (danas Oktogon) uvjetovana je ostavštinom baruna E. Jelačića. Osnovni tlocrtni oblik ovog kazališta je izdužena pačetvorina s ugaonim paviljonima (krila) s prednje strane i rizalitom u stražnjem dijelu (pozornica). Istaknuti prednji središnji dio s lođžom daje čitavoj zgradi karakter baroknog dvorca. Iz te lođe ulazi se u prostrani vestibul iz kojeg vodi centralno svečano stubište koje kazalištu daje reprezentativan dojam, budući da je zvanični investitor država. Krak stubišta koji vodi iz vestibula dijeli se na podestu mezanina u dva dijela i dovodi do foajea i ophoda ok gledališta. Za lože i balkon postavljena su odvojena stubišta sa strane. Bočni paviljoni — kavana i restoran — sadržajno i prostorno su odijeljeni od korpusa kazališta. U gledalištu su predviđene tri etaže loža (parter, mezanin, I kat)

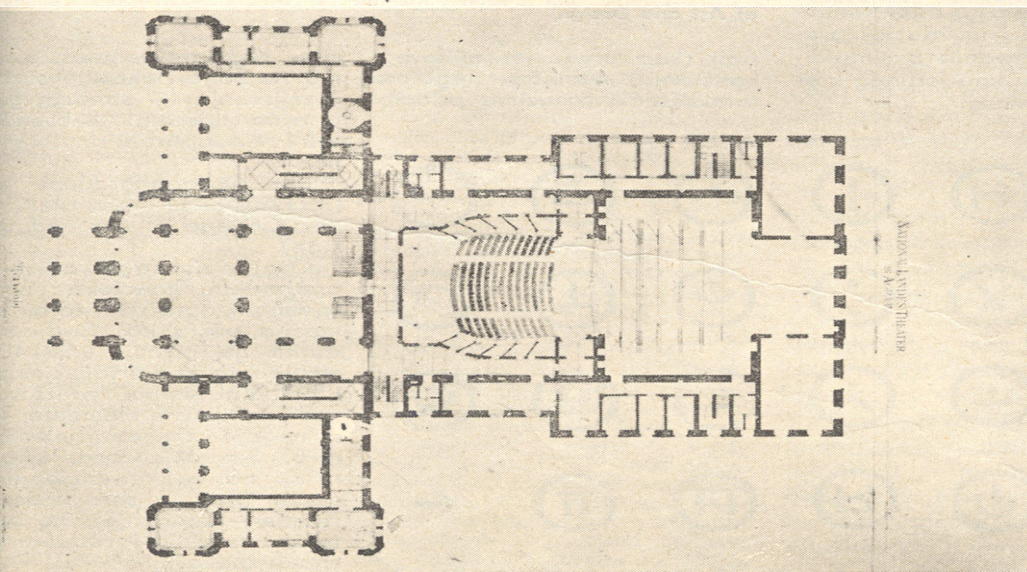

Projekt iz 1881. – uzdužni presjek

Projekt iz 1881. – poprečni presjek

Projekt iz 1881. – tlocrt mezanina

ČOVJEK I PROSTOR

a četvrta etaža je gledalište na balkonu. Treba još istaći veličinu i prostranost pozornice, te tehničke mogućnosti koje takav mehanizam omogućuje.

U masi eksterijera to je monumentalna građevina pod jedinstvenom kupolom koja presvođuje gotovo čitavu duljinu zgrade. Ritam otvora i arhitektonsko-plastička obrada na bočnim fasadama imaju neorenesansni karakter, za razliku od glavnog pročelja gdje naglašen središnji dio sugerira sasvim baroknu koncepciju. Osnovni korpus kazališne zgrade razbijen je frontalno postavljenim niskim bočnim paviljonima, koji na jedan osebujan način oblikuju prostor i pridonose cjelokupnoj vrijednosti ovog nažalost neizvedenog projekta.

— — —

Kazališni odbor uporno traži i urgira kod vlade da sklopi ugovor s tvrtkom Fellner & Helmer za izvedbu građevinskih radova, ali bez uspjeha. Ban Khuen Hederváry imenuje 1885. posebni pododbor za gradnju kazališta. Ovaj pododbor najviše raspravlja o lokaciji novog kazališta, te predlaže slijedeća gradilišta: istočna strana Jelačićeva trga (danas Trg Republike), južna strana početka Ilice i staro sajmište (danas Trg maršala Tita). Postignuta je suglasnost da se gradi na Jelačićevu trgu ili na početku Ilice, ali nikako na sajmištu, u mrtvoj četvrti na periferiji grada.

Do konačnog potpisivanja ugovora dolazi posredstvom dra Isidora Kršnjavog odjelnog predstojnika za bogoštovje i nastavu, koji u jednom pogodnom momentu dovodi arhitekta Hermanna Helmera banu Khuenu da s njim sklopi ugovor o gradnji nove kazališne zgrade. Ban pristaje da se gradi novo kazalište u želji da se istakne pred carem, koji je 1895. g. trebao službeno posjetiti Zagreb. Osim toga riješeno je i financijsko pitanje jer je kazališna zaklada narasla na veliku glavnicu.

Nakon mnogih rasprava konačno je odlučeno da se kazalište izgradi na tadašnjem sajmištu. Danas moramo konstatirati da lokacija na Trgu maršala Tita predstavlja zaista sretno rješenje, jer upotpunjuje i akcentira urbanističku vrijednost trga.

U siječnju 1894. g. Khuen sklapa ugovor s tvrtkom Fellner & Helmer za projekt i nadzor nad gradnjom. Ugovorom se projektant obavezuje da će zgradu dovršiti do 1. listopada 1895. (vezano uz posjet Franje Josipa Zagrebu). Projekt iz 1894. g. izradio je sam Hermann Helmer (u okviru tvrtke Fellner & Helmer).

Ne bih se suglasila s mišljenjem da je promjena lokacije (iz Ilice na Trg M. Tita) dovela do izmjene projekta iz 1881. g, jer bi upravo taj prvi projekt svojom razvedenom tlocrtnom dispozicijom sa krilima u vidu transepta stvorio jednu novu urbanističku vrijednost. Vjerojatno je ovdje bitnu ulogu odigrao financijski moment, jer je današnje kazalište skromnijih dimenzija i opreme.

Osim toga postoji i velika razlika između projekta iz 1881. i izvedbenog projekta u organizaciji komunikacija koje su ovdje provedene s obzirom na građevinske

Svršetak na 12. strani

PROJEKTI ZA ZGRADU HRVATSKOG NARODNOG KAZALIŠTA U ZAGREBU

Svršetak sa 9. strane

ske protupožarne propise iz 1882. g. Ovi propisi određuju potpunu odvojenost gledališta od pozornice, a za stubišta je propisan smještaj uz vanjske zidove. Gledalište je potkovastog oblika bez loža u parteru. Odnos pozornice i gledališta u osnovi ponavlja koncepciju iz prvog projekta, osim posljedica izazvanih novim protupožarnim propisima. Ove posljedice naročito su uočljive u oblikovanju krovništa, pa zbog toga na današnjem kazalištu imamo dvije potpuno odvojene kupole, koje svojom disharmonijom umanjuju estetski doživljaj u odnosu na prvi projekt.

I na kraju još nekoliko tehničkih podataka: 22. V 1894. dvjesto radnika započelo je gradnju, koju izvodi građevno poduzeće »Hönigsberg - Deutsch - Erfurt«, nadzor obavlja u ime firme Fellner & Helmer arhitekt Hruba iz Beča. Unutrašnju dekoraciju i štukaturu izveli su Schmid i Ruderich, a plastiku eksterijera Weyr i Vogel, svi iz Beča. Slikarske radove na stropu izveo je bečki slikar Goltz. Intendant dr Stjepan Miletić predlaže vladi da se za pozornicu izradi reprezentativni zastor i da se taj rad povjeri hrvatskom slikaru Vladi Bukovcu.

Kazalište je 14. listopada 1895. svečano otvorio car Franjo Josip. Prva predstava u novom kazalištu bila je opera »Nikola Šubić Zrinjski« Ivana Zajca.

* * *

Atelje Fellner i Helmer djelovao je u Beču između 1870. i 1914. godine kao specijalizirani biro za gradnju kazališta. Izgradili su preko pedeset kazališta u srednjoj i jugoistočnoj Evropi. Značajno je da su u Hrvatskoj izveli tri kazališta: u Varaždinu 1870—1873, Rijeci 1883—1885. i Zagrebu 1894—1895. godine koja predstavljaju kvalitetnija ostvarenja u epohi historicizma u nas.

Nada Kraus